

УДК 316.4; 316.6; 364; 371; 376; 378

Наведено результати теоретичних і емпіричних досліджень, методологічних розробок з актуальних питань у вітчизняній і зарубіжній соціальній сфері.

Для соціальних працівників, викладачів, науковців, аспірантів, студентів.

There were presented the results of theoretical and empirical researches, the methodological drafting on current issues in the domestic and foreign social spheres.

This issue is for social workers, teachers, scientists, postgraduate students and students.

Приведены результаты теоретических и эмпирических исследований, методологических разработок по актуальным вопросам в отечественной и зарубежной социальной сфере.

Для социальных работников, преподавателей, научных работников, аспирантов, студентов.

Відповідальний за випуск О.Ф. Гук

ВІДПОВІДАЛЬНИЙ РЕДАКТОР	О.В. Чуйко, д-р психол. наук, проф.
РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ	Н.М. Чернуха, д-р пед. наук, проф. (заст. відп. ред.); О.Ф. Гук, канд. пед. наук, (відп. секр.); Н.Ю. Максимова, д-р психол. наук, проф.; Л.А. Найдьонова, д-р психол. наук, старш. наук. співроб., чл.-кор. НАПН України; Н.С. Олексюк, д-р пед. наук, проф.; Н.А. Сейко, д-р пед. наук, проф.; В.І. Тернопільська, д-р пед. наук, проф.; Т.Є. Федорченко, д-р пед. наук, проф.; С.Я. Харченко, д-р пед. наук, проф.; С.Ю. Пащенко, канд. пед. наук, доц.; Ю.М. Швалб, д-р психол. наук, проф.; А.М. Львовичкіна, д-р психол. наук, доц.; А.В. Кунцевська, канд. психол. наук, доц. Іноземні члени редакційної колегії: Юрген Вольф, д-р соц. наук, проф., м. Магдебург (Німеччина); Блумерс Вольф, д-р пед. наук, проф. м. Магдебург (Німеччина); Едіта Садовська, д-р хабіл, м. Ченстохова (Польща); Ілона Кланіне, д-р соціол. наук, проф., м. Клайпеда (Литва); Людмила Рупсієне, д-р соціол. наук, проф., м. Клайпеда (Литва); Чжай Ші, д-р філософії в педагогіці, м. Пекін, (Китай)
Адреса редколегії	03680, Україна, м. Київ, просп. Академіка Глушкова, 2-а, кім. 412 ☎ 38 (044) 521-32-64, електронна адреса: socr.socr@gmail.com Web: http://visnyk.soch.robota.knu.ua/index.php/socialwork
Затверджено	Вченою радою факультету психології 26.10.18 року (протокол № 4)
Зареєстровано	Міністерством юстиції України. Свідоцтво про Державну реєстрацію КВ № 22511-12411 Р від 14.12.2016
Засновник та видавець	Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Видавничо-поліграфічний центр "Київський університет". Свідоцтво внесено до Державного реєстру ДК № 1103 від 31.10.02
Адреса видавця	01601, Київ-601, 6-р Т. Шевченка, 14, кімн. 43 ☎ (38044) 239 31 72, 239 32 22; факс 239 31 28

BULLETIN

OF TARAS SHEVCHENKO NATIONAL UNIVERSITY OF KYIV

ISSN 2616-7778 (online) 2616-7786 (print)

SOCIAL WORK

1(3)/2018

Established in 2016

UDC 316.4; 316.6; 364; 371; 376; 378

There were presented the results of theoretical and empirical researches, the methodological drafting on current issues in the domestic and foreign social spheres.

This issue is for social workers, teachers, scientists, postgraduate students and students.

Наведено результати теоретичних і емпіричних досліджень, методологічних розробок з актуальних питань у вітчизняній і зарубіжній соціальній сфері.

Для соціальних працівників, викладачів, науковців, аспірантів, студентів.

Приведены результаты теоретических и эмпирических исследований, методологических разработок по актуальным вопросам в отечественной и зарубежной социальной сфере.

Для социальных работников, преподавателей, научных работников, аспирантов, студентов.

Responsible for the issue is O. F. Guk

CHIEF EDITOR	O. Chuiko Doctor of Psychology, Professor
EDITORIAL BOARD	Ukrainian members: N. Chernukha, Doctor of Science (Pedagogics), Professor (Deputy Main Editor); O. Guk, PhD of Science (Pedagogics), (Responsible Secretary); N. Maksymova, Doctor of Psychology, Professor; L. Naydonova, Doctor of Psychology, Senior Researcher, Corresponding member in National Academy of Pedagogy Science of Ukraine; N. Oleksiuk, Doctor of Science (Pedagogics), Professor; N. Seiko, Doctor of Science (Pedagogics), Professor; V. Ternopil'ska, Doctor of Science (Pedagogics), Professor; T. Fedorchenko, Doctor of Science (Pedagogics), Professor; S. Kharchenko, Doctor of Science (Pedagogics), Professor; S. Paschenko, PhD of Science (Pedagogics), Associate Professor; Yu. Schvalb, Doctor of Psychology, Professor; A. Levochkina, Doctor of Psychology, Associate Professor; A. Kuntsev'ska, PhD in Social Psychology, Associate Professor Foreign members of editorial board: Juergen Wolf, Dr. of Sociology, Magdeburg, (Germany); Bloemers Wolf, Dr. of Pedagogy, Professor, Magdeburg (Germany); Edyta Sadowska, Dr. habil, Częstochowa (Poland); Iлона Кланіенė Dr., Prof., Klaipėda (Lithuania); Liudmila Rupsiene Dr., Professor, Klaipėda (Lithuania); Zhai Shi, Doctor of Philosophy in pedagogy, Beijing, (China)
Editorial address	03680, Ukraine, Kyiv, ave. Glushkov 2-a tel. ☎ 38 (044) 521-32-64, e-mail address: socr.socp@gmail.com Web: http://visnyk.soch.robota.knu.ua/index.php/socialwork
Approved by	The Academic Council of the Faculty of Psychology October 26, 2018 (Minutes № 4)
Registration	Ministry of Justice of Ukraine State Certificate KB № 22511-12411 P issued on 14.12.2016
Publisher	Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine Publishing center "Kyiv University". DK №1103 of 31.10.02
Address of publisher	01601, Kyiv-601, Boulevard Shevchenko, 14, room. 43 ☎: +38 044 239-31-72, +38 044 239-32-22; fax: +38 044 239-31-28

ЗМІСТ

СОЦІАЛЬНА РОБОТА

Голотенко А. Особливості психосоціального благополуччя внутрішньо переміщених осіб.....	6
Мельничук В. Комерційна сексуальна експлуатація дітей: міжнародне право	10
Піонтківська О. Результати емпіричного дослідження чинників суспільної активності людей похилого віку	14
Федоренко О. Теоретична модель соціальної інтеграції внутрішньо переміщених осіб у громаді	17
Яценко Г. Дослідження особливостей соціальних інновацій у комерційних організаціях	22

СОЦІАЛЬНА ПЕДАГОГІКА

Кланіне І., Шмітисне Г., Банісна Е. Співпраця батьків та вчителів початкової школи у подоланні складних проблем учнів з дефіцитом уваги та гіперактивністю у початкових класах	27
Кунцевська А. Розмежування соціальних практик: методологічний аналіз	34
Тарасова Т. Формуємо просоціальну поведінку підлітків: суть та механізми організації взаємодії суб'єктів освітнього процесу	37
Тернопільська В. Соціально-комунікативні уміння як провідний механізм формування партнерських взаємин студентської молоді	42
Хоссейн М. Професійно значущі якості особистості: соціально-педагогічний дискурс	45
Чуйко О. Проблеми і перспективи розвитку психологічної служби у школі	48

СОЦІАЛЬНА РЕАБІЛІТАЦІЯ

Найдьонова Л. Різномасштабна динаміка колективної травми як інтелектуальний інструмент соціального реабілітолога	53
Тохтамиш О. Посттравматичне зростання в реабілітаційному процесі	57
Удовенко Ю., Гончаренко О. Британський досвід соціально-психологічної реабілітації людей з інвалідністю	63

ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ

Васильєва-Халатникова М. Складові педагогічної технології формування професійної рефлексії майбутніх соціальних педагогів у вищому навчальному закладі	68
Додаток 1. Анотація та література (латинізація)	73
Додаток 2. Відомості про авторів	84

Т. Тарасова, канд. пед. наук, старш. науч. сотр.
 Інститут проблем виховання НАПНУ, Київ, Україна
 ORCID ID 0000-0002-8156-7820

ФОРМИРУЕМ ПРОСОЦИАЛЬНОЕ ПОВЕДЕНИЕ ПОДРОСТКОВ: СУТЬ И МЕХАНИЗМЫ ОРГАНИЗАЦИИ ВЗАИМОДЕЙСТВИЯ СУБЪЕКТОВ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОГО ПРОЦЕССА

Раскрыты особенности формирования просоциального поведения подростков как проблема пристального внимания ученых-практиков и общественности в связи со сложной социально-экономической, политической, военной ситуацией в Украине. Представлены аутентичное определение просоциального поведения подростков как сложного социально-психологического феномена, результаты экспериментальной деятельности, рейтинга, готовность педагогов и успешные практики применения игровой технологии формирования просоциального поведения подростков, раскрыты суть и механизмы организации взаимодействия субъектов образовательного процесса.

Ключевые слова: просоциальное поведение, подростковый возраст, подростки уязвимых категорий, игровая технология, конструктивное взаимодействие, социальный педагог, педагогика поддержки.

T. Tarasova, Ph.D. in Pedagogic Sciences, Senior Researcher
 The Institute of Problems on Education of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine
 ORCID ID 0000-0002-8156-7820

FORMING PRO-SOCIAL BEHAVIOR OF ADOLESCENTS: THE ESSENCE AND MECHANISMS OF ORGANIZATION OF EDUCATIONAL PROCESS SUBJECTS' INTERACTION

The author reveals the peculiarities of formation of pro-social behavior of adolescents that draw attention of scientists-practitioners and society, bearing in mind the difficult socio-economic, political and military situation in Ukraine. In the article, the authentic determination of 'pro-social behavior' is presented as a complex and social psychological phenomenon that develops in the process of a personality formation. The essence and mechanisms of organization of educational process subjects' interaction are revealed; results of experimental activity (criteria and indices of pro-social behavior of vulnerable adolescents are determined: the problematic areas of activity are defined: teenagers' inability of proper conduct in conflict situations, of negative answers to a risky offer, insufficient motivation to pro-social actions, limited pro-social behavior manifestations in everyday life; the rating of game technology application in the educational process of educational institutions, and successful practical introductions of game technologies of teenagers' pro-social behavior formation due its essential features: personal orientation, dialogical orientation, two-centered relations between participants, are given.

Keywords: pro-social behavior, adolescence, vulnerable categories of teenagers, game technology, constructive interaction, social educator, "support education".

УДК 37.03

DOI: <https://doi.org/10.17721/2616-7786.2018/3-1/9>

В. Тернопільська, д-р пед. наук, проф.
 Київський університет імені Бориса Грінченка, Київ
 ORCID ID 0000-0002-1468-9932

СОЦІАЛЬНО-КОМУНІКАТИВНІ ВМІННЯ ЯК ПРОВІДНИЙ МЕХАНІЗМ ФОРМУВАННЯ ПАРТНЕРСЬКИХ ВЗАЄМИН СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

Проаналізовано особливості розвитку в студентів соціально-комунікативних умінь як провідного механізму становлення партнерських взаємин. Визначено, що партнерська взаємодія в системі "студент – студент" заснована на стосунках, що забезпечують рівність партнерів у сприйнятті один одного, орієнтацію суб'єктів на визнання цінності думки кожного. Зазначено, що успішне формування соціально-комунікативних умінь можливе за умови впровадження в освітній процес змодельованих організаційно-педагогічних форм міжособистісної взаємодії, спілкування, які б через реальні переживання і відповідну діяльність спонукали студентів до свідомого виявлення ними соціально-комунікативних умінь у щоденній життєдіяльності. Виявлено, що аудиторна та позааудиторна діяльність повинна мати ціннісно-орієнтований характер і здійснюватись на основі суб'єкт-суб'єктної партнерської взаємодії учасників освітнього процесу.

Ключові слова: соціально-комунікативні вміння, партнерські взаємини, позааудиторна діяльність, освітній процес, студент, суб'єкт-суб'єктна взаємодія.

Вступ. Розвиток сучасного суспільства характеризується стрімкими глобалізаційними та інтеграційними процесами, онлайн-соціалізацією підростаючого покоління, що зумовлює необхідність якісно нових вимог до рівня освіти й культури майбутніх фахівців. Потужну державу й конкурентну економіку забезпечить мобільний, здатний до ризику та інновацій фахівець із високим рівнем сформованості соціально-комунікативних умінь і готовністю будувати стосунки на основі партнерства. Взаємини, побудовані на основі партнерства, визначають позитивний характер спільної діяльності, орієнтацію суб'єктів на визнання цінності думки кожного, необхідність зважати на потреби, інтереси, права партнера.

Мета дослідження – розкрити місце і роль соціально-комунікативних умінь у формуванні партнерських взаємин студентської молоді.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. На необхідність розв'язання різноманітних проблем, пов'язаних із розвитком ідеї педагогічної взаємодії, указують сучасні українські вчені – педагоги О. Глузман, О. Друганова,

С. Золотухіна, М. Євтух, В. Курило, О. Микитюк, С. Микитюк, В. Майбородова, Н. Побірченко, Н. Пузиркова, О. Радул та ін. У вітчизняній і зарубіжній літературі різноманітні аспекти проблем комунікативного, соціального розвитку, культури розглянуто у філософських, соціологічних, культурологічних, психолого-педагогічних дослідженнях (І. Агієнко, О. Асмолов, Г. Андреева, Є. Андрущенко, І. Бех, О. Бодальов, Л. Виготський, Є. Бондаревська, І. Зверева, Л. Лембрик, С. Сарновська, І. Тимченко, В. Кабрін, Я. Коломінський, А. Кребер, К. Клукхольн, О. Леонтьєв, А. Маслоу, А. Мацумото, А. Мудрик, Ж. Піаже, А. Петровський, Д. Фельдштейн, О. Франкл та ін.).

Виклад основного матеріалу дослідження. Партнерську взаємодію розглядаємо як систему відносин між рівноправними партнерами, що забезпечують визначення і досягнення спільної мети, оптимально можливу збалансованість їх дій в умовах співучасті у спільній діяльності з метою досягнення взаємного успіху. Партнерська взаємодія в системі "студент – студент" –

це взаємодія, заснована на стосунках, що забезпечують рівність партнерів у сприйнятті один одного, можливість відкрито висловлюватись, не порушуючи власну гідність і гідність партнера, взаємоповагу. Провідним механізмом у становленні партнерських взаємин студентів є соціально-комунікативні вміння.

Розвиток соціально-комунікативних умінь відбувається в результаті інтеріоризації студентом набутого людством соціально-комунікативного досвіду та вироблення ним у процесі цілеспрямованої діяльності відповідних умінь і навичок, які мають забезпечити йому повноцінну самопрезентацію, самореалізацію в соціумі, можливість здійснення суб'єкт-суб'єктної партнерської взаємодії.

Слід зазначити, що у структурі особистості соціально-комунікативні властивості є її інтегральними характеристиками, за допомогою чого здійснюється взаємозв'язок особистості із соціумом, сприйняття та відображення нею соціальних відносин, забезпечуються контакти між людьми. Вони характеризують особистість крізь призму її можливостей як конкретного й реального учасника спільної з іншими людьми діяльності, визначають ефективність цієї діяльності [1, с. 77–78].

Виходячи із зазначеного вище, соціально-комунікативна культура особистості може бути означена як певний ступінь єдності комунікативних і соціальних властивостей індивіда й виявлятися у його вмінні розв'язувати різноманітні життєві проблеми засобами спілкування, налагоджувати міжособистісні взаємини на різних рівнях, здійснювати адекватну самореалізацію й адаптацію в сучасному суспільстві.

Комунікативна теорія спілкування, представлена К. Апелем, Ю. Габермасом, Х. Гадамером, А. Димером, В. Кульманом, К. Черрі, розглядає проблему спілкування як одну з найважливіших. Зокрема, у працях цих учених акцентується увага на необхідності створення нової етики людських взаємин, пошуку таких універсальних цінностей, які були б укорінені в "життєвому світі" людини, пов'язані з повсякденним буттям і водночас сприяли б порозумінню людства загалом.

Будь-яка комунікація за своєю природою нормативна і виходить із визнання кожного з учасників акту спілкування за особу, гідну поваги. Саме моральний зміст людських взаємин здатний забезпечити втрачену суспільством єдність. Визнання особистої значущості партнерів, що, у свою чергу, зумовлює відповідальне, раціональне, поважливе ставлення до них, утворює центральний пункт принципу універсалізації комунікативної етики. Основними принципами партнерської взаємодії виступають повага, довіра, діалог, добровільність, рівність, відповідальність.

К.-О. Апель, базуючись на досягненнях попередників, обґрунтовує сучасне припущення про "апріорі-комунікацію", що за необхідності супроводжує будь-який кінцевий людський досвід, як взаємини, так і ставлення до оточуючого світу. Він висловлює думку, що кожний комунікативний акт людини (а поза комунікацією людина не існує свідомо) уже апріорі щодо реального здійснення передбачає власне комунікативність [2, с. 118], тобто людина завжди спрямована на взаєморозуміння, взаємовідкритість щодо інших комунікативних спільнот. А визначальним принципом, на підставі якого можна інтегрувати людей у "комунікативну спільноту", учений називає відповідальність. Запропонована ним етика відповідальності ґрунтується на положенні про відповідальність як діалогічний принцип, що впливає з факту існування людей у світі поруч один з одним і один для одного.

Досліджуючи проблему комунікації, французький філософ Е. Муньє виходить із визнання існування вільних і

творчо орієнтованих особистостей. Особистість існує лише у прагненні до іншого, пізнає себе завдяки цьому. Як зазначає вчений, за суттю особистість комунікабельна, а коли міжлюдські зв'язки слабшають або набувають спотворених форм, людина втрачає своє глибинне "Я" [3, с. 10]. Тому завдання виховання передусім полягає в тому, щоб навчитися поєднувати й узгоджувати різні життєві позиції, не втрачаючи при цьому своєї індивідуальності. Важливою умовою такої злагоди є бажання й уміння брати на себе відповідальність за долю інших, а також усвідомлення необхідності віддавати.

Поняття "комунікація" логічно пов'язане з поняттями "взаємодія", "відносини", "контакти", "обміни". Воно окреслює спілкування як цілісне суспільне і духовне, у тому числі психологічне й моральне, утворення. Крім того, визначення комунікації за допомогою категорії культури акцентовано відрізняє її сучасне значення від технократичного, згідно з яким комунікація розглядається просто як мережа каналів, якими передається певна інформація. У цьому значенні комунікація близька за змістовим визначенням до комунікативної етики, системи моральних принципів, норм і цінностей, які покликано надавати міжособистісним взаєминам гуманістичного значення [4, с. 29]. Доходимо висновку, що визнання вченими міжособистісної взаємодії, комунікативної культури первинною ланкою соціальної організації й соціального розвитку людини є стрижневим напрямом сучасної соціально-філософської думки і важливою умовою формування соціально-комунікативних умінь.

Комунікація, спілкування передбачають безпосередню або опосередковану технічними засобами взаємодію людей, у якій чітко можна виокремити три взаємопов'язані компоненти: пізнання (соціальні враження) учасниками спілкування один одного, стосунки (емоційний відгук) їх між собою й особливості поведінки, які людина демонструє у ставленні до інших людей (взаємовідображення). Комунікація визначається міжособистісними стосунками учасників.

О. Леонт'єв визначає спілкування як один із різновидів діяльності. Він зауважує, що "це не означає, ніби спілкування в усіх випадках постає самостійною діяльністю; важливо, що воно може бути таким, хоча й може виступати як компонент інших некомунікативних видів діяльності" [5, с. 12]. Учений вирізняє три типи спілкування. Перший – спілкування предметно-орієнтоване, коли суб'єкти залучені у взаємодію, а потім – у колективну діяльність. Другий – соціально-орієнтоване спілкування, що є взаємодією лектора, доповідача, викладача з аудиторією. І третій тип – індивідуально-орієнтоване спілкування – розглядається як спілкування двох об'єктів, спрямоване на досягнення згоди і взаєморозуміння як в особистісному, так і в діловому спілкуванні.

З погляду О. Леонт'єва, спілкування, комунікацію слід розглядати як явище, що супроводжує будь-яку діяльність, а саму діяльність – як необхідну умову для розвитку комунікативної культури. Вважаючи діяльність першоосновою для успішного формування комунікативної культури, вчений зазначає, що вона є таким явищем взаємодії людей, де особи, які беруть у ньому участь, впливають так чи інакше на прагнення, думки, стани і почуття інших людей [5, с. 127]. Для оптимального встановлення комунікативного контакту з вихованцями педагогам необхідні такі властивості: уміння керувати своєю поведінкою, "читати по обличчю", розуміти, а не лише бачити, тобто адекватно моделювати особистість вихованця, його психічний стан за зовнішніми ознаками.

Істотний внесок у теорію спілкування зробив Я. Коломінський, який розглядає спілкування як "особливий різновид діяльності, об'єктом якого є інша люди-

на, предметом – її внутрішній світ (почуття, прагнення, погляди, переконання), метою – зміни в цій картині світу, що відповідають усвідомлюваним чи неусвідомлюваним потребам суб'єкта, а засобами – уся сукупність інформаційних впливів – мова, міміка, жести. При цьому партнери постають водночас один відносно іншого і як об'єкти, і як суб'єкти діяльності" [6, с. 46]. З огляду на зазначене вище вчені умовно виокремлюють кілька рівнів спілкування та взаємодії. На нижчому рівні взаємодія є діями, що передбачають викликати певну реакцію з боку партнера. На другому рівні взаємодія фіксує не лише обмін знаками, за допомогою яких змінюється поведінка партнера по спілкуванню, але й відбувається організація спільних дій.

У структурі особистості комунікативні властивості є інтегральними її характеристиками, за допомогою них здійснюється взаємозв'язок особистості із соціумом, сприйняття та відображення нею соціальних відносин і реалій життя, забезпечуються контакти між людьми. За допомогою спілкування індивід "входить" у сферу ідей, думок співрозмовника, у коло його активності. Комунікативні властивості характеризують особистість криз при зму її можливостей як конкретного і реального учасника спільної з іншими діяльності, визначають ефективність такої діяльності [6, с. 77–79]. У цьому випадку слід говорити про соціально-комунікативну компетентність особистості, яка виявляється у сформованості в неї певних умінь і навичок, індивідуальних характеристик, мотиваційних утворень (потреби, інтереси, цінності), що за сукупністю позначається на особливостях її соціально-комунікативної активності. Люди як суб'єкти взаємодії, спілкування, мають різний рівень сформованості соціально-комунікативної компетентності через відмінності у їхніх індивідуальних здібностях, цінностях, особливостях морального розвитку, емоційно-вольової сфери, що позначається на ефективності міжособистісних взаємин.

Соціально-комунікативні вміння особистості розвиваються у процесі особистісного спілкування, під яким І. Бех розуміє "таку суб'єкт-суб'єктну взаємодію, де на основі обміну особистісних позицій суб'єктів можливе їх морально-духовне зростання". При цьому, за вченим, "особистісні діалогічні взаємини, вихователь і вихованець завжди мусять сумісно розв'язувати особистісну (соціально-моральну) задачу, кінцева мета якої – свідоме прийняття вихованцем певної морально-духовної цінності вихователя, причому таке прийняття, яке перетворює дану цінність на суб'єктивне смислове надбання, що виступає в ролі внутрішнього регулятора його вчинків. Це дозволяє вихователю як особистості здійснити в комунікативній взаємодії значущі перетворення життєдіяльності вихованця, готувати його бути справжнім суб'єктом морально-духовної культури людства" [7, с. 8–14]. Це дає підстави стверджувати, що соціально-комунікативні вміння, партнерські взаємини формуються у процесі індивідуального діалогу педагога й вихованця, у якому відбувається їхнє взаємне збагачення моральними й духовними цінностями, і виявляється у їхньому прагненні досягти взаємного розуміння й узгодження мотивів, настанов, цінностей.

Показником розвитку соціально-комунікативних умінь, індивідуально-особистісних характеристик людини, її ставлень до інших є вербальне і невербальне мовлення. Міміка, жести, пози, оцінки, судження, мовлення, дії та інші характеристики поведінки є як зовнішнім виявом емоційних станів, властивостей характеру, так і віддзеркаленням ставлення людини до подій, оточуючого світу та інших суб'єктів взаємин.

Представник гуманістичної психології К. Роджерс установив, що необхідними й достатніми умовами гу-

манних партнерських взаємин є: безоцінне позитивне прийняття іншої людини, її активне емпатійне слухання й конгруентне (тобто адекватне, справжнє та щире) самовираження у взаєминах із нею. Він стверджував, що людина не повинна прагнути досягнення власних цілей, перетворювати інших людей на знаряддя їх досягнення, а навпаки, має прагнути й адекватно виражати одночасно власні переживання і переживання своїх партнерів зі взаємодії, прагнути стати все більше емпатичною (співчуваючою) і конгруентною (щирою у вираженні власних переживань), приділяти більше уваги не тому, що відбувається ззовні, а тому, що відбувається у внутрішньому світі власного "Я" та "Я" її партнерів. На думку вченого, тільки у процесі взаємовідносин з іншими людьми людина здатна розкрити й усвідомити своє "Я" [8, с. 18–19].

Успішне формування соціально-комунікативних умінь можливе за умови впровадження в освітній процес змодельованих організаційно-педагогічних форм партнерської взаємодії, спілкування, які б через реальні переживання і відповідну діяльність спонукали студентів до свідомого виявлення ними соціально-комунікативних умінь у щоденній життєдіяльності. З огляду на це аудиторна та позааудиторна діяльність повинна мати ціннісно-орієнтований характер і здійснюватись на основі суб'єкт-суб'єктної партнерської взаємодії учасників освітнього процесу.

Висновки. Соціально-комунікативні вміння виявляються у процесі ставлення студентів до соціальної дійсності, сприяють їх взаєморозумінню, співпраці та забезпечують при цьому максимальну презентацію, успішну адаптацію в соціумі. Вони є продуктом соціально-комунікативної діяльності особистості, що виникає в процесі інтеракцій і формується в міжособистісній взаємодії. Набуття студентами соціально-комунікативних умінь здійснюється шляхом інтеріоризації соціально-комунікативного досвіду та передбачає системний вплив викладачів, оточуючих та інших суб'єктів освітньої діяльності щодо створення оптимальних умов для її формування. Студент із високим рівнем сформованості соціально-комунікативних умінь спроможний до максимальної репрезентації себе в соціумі на основі партнерства.

Список використаних джерел

1. Орбан-Лембрик Л. Е. Структура комунікативного потенціалу особистості / Л. Е. Орбан-Лембрик // Психологічні перспективи. – 2002. – Вип. 2. – С. 53-61.
2. Кириленко Л. В. Психолого-педагогические основы индивидуального развития школьника / Л. В. Кириленко. – Самара : Изд-во "Самарский университет", 2001.
3. Критерії та показники вихованості // Педагогічна психологія / за ред. Л. М. Проколієнко, Д. Ф. Ніколенка. – К.: Вища школа, 1991.
4. Сарновська С. О. Сучасна соціально-комунікативна культура (філософсько-методологічний аналіз) : дис. ... канд. філос. наук : 09.00.03 / Світлана Олександрівна Сарновська. – К., 2000.
5. Леонтьев А. Н. Психология общения / А. Н. Леонтьев. – 2-е изд., исправ. и доп. – М.: Смысл, 1997.
6. Чернуха Н. М., Гук О. Ф. Соціальне виховання у сучасному українському соціумі: реалії, досвід, перспективи. // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 11. Соціальна робота. Соціальна педагогіка. – Випуск. 24 (II том): зб. наук. праць. – К.: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2018. – С. 153-158. ISSN 2524-0730
7. Бех І. Д. Особистість у соціогенетичному дискурсі: стратегія формування / І. Д. Бех // Національна освіта: традиції і новації у контексті ідей Івана Огієнка : зб. наук. праць. – К.; Житомир : ЖДПУ, 2002.
8. Сотниченко Л. А. Першоджерела комунікативної філософії / Л. А. Сотниченко. – К.: Либідь, 1996.
9. Тернопільська В. І. Система виховання соціально-комунікативної культури учнів загальноосвітньої школи у позаурочній діяльності : автореф. Дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.07 / В. І. Тернопільська ; Ін-т проблем виховання АПН України. – К., 2009.

References

1. Orban-Lembryk L. E. Struktura komunikativnoho potentsialu osobystosti / L. E. Orban-Lembryk // Psykholohichni perspektyvy. – 2002. – Vyp. 2. – S. 53-61.

2. Kyrylenko L. V. Psykholoho-pedahohycheskye osnovy yndyvydualno-lychnostnoho rozvytyya shkolnyka / L. V. Kyrylenko– Samara : Yzd-vo "Samarskyi unyversytet", 2001. – 473 s.

3. Kryteriyy ta pokaznyky vykhovanosti // Pedahohichna psykholohiya / [za red. L. M. Prokolyienko, D. F. Nikolenka]. – K. : Vyscha shkola, 1991.

4. Sarnovska S. O. Suchasna sotsialno-komunikatyvna kultura (filosofsko-metodolohichnyy analiz) : dys. ... kandydata filos. nauk : 09.00.03 / Svitlana Oleksandrivna Sarnovska. – K., 2000. – 190 s

5. Leontev A. N. Psykholohyya obshchenyya / A. N. Leontev– 2-e yzd., ysp. y dop. – M. : Smysl, 1997. – 365 s.

6. Chernukha N.M., Guk O.F. Sotsialne vykhovannia u suchasnomu ukrainskomu sotsiumi: realikh, dosvid, perspektyvy. // Naukovyi chasopys Natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni M.P. Drahomanova. Seriya 11. Sotsialna robota. Sotsialna pedahohika. – Vypusk. 24.(II tom): [zb.

nauk. prats]. – K.: Vyd-vo NPU imeni M.P.Drahomanova, 2018. – S.153-158. ISSN2524-0730

7. Bekh I. D. Osobystist u sotsiohenetychnomu dyskursi : stratehiya formuvannya / Ivan Dmytrovykh Bekh // Natsionalna osvita : tradytsiyy i novatsiyy u konteksti idey Ivana Ohiyenka : [zb. nauk. prats]. – Kyiv-Zhytomyr : ZHDPU, 2002. – 232 s.

8. Sotnychenko L. A. Pershodzherela komunikatyvnoyi filosofiyi / L.A. Sotnychenko– K. : Lybid, 1996. – 176 s.

9. Ternopilka V. I. Systema vykhovannya sotsialno-komunikatyvnoyi kultury uchniv zahanoosvitnoyi shkoly u pozaurochniy diyalnosti : avtoref. dys. dokt. ped. nauk : 13.00.07 / V. I. Ternopilka ; In-t problem vykhovannya APN Ukrainy. – K., 2009. – 40 s.

Надійшла до редколегії 10.09.18

V. Тернопольская, д-р пед. наук, проф.

Киевский университет имени Бориса Гринченко, Киев, Украина
ORCID ID 0000-0002-1468-9932

СОЦИАЛЬНО-КОММУНИКАТИВНЫЕ УМЕНИЯ КАК ВЕДУЩИЙ МЕХАНИЗМ ФОРМИРОВАНИЯ ПАРТНЕРСКИХ ВЗАИМООТНОШЕНИЙ СТУДЕНЧЕСКОЙ МОЛОДЕЖИ

Проанализированы особенности развития у студентов социально-коммуникативных умений как ведущего механизма становления партнерских взаимоотношений. Определено, что партнерское взаимодействие в системе "студент – студент" основано на отношениях, обеспечивающих равенство партнеров в восприятии друг друга, ориентацию субъектов на признание ценности мысли каждого. Отмечено, что успешное формирование социально-коммуникативных умений возможно при условии внедрения в образовательный процесс смоделированных организационно-педагогических форм межличностного взаимодействия, общения, которые через реальные переживания и соответствующую деятельность побудили студентов к сознательному выявлению ими социально-коммуникативных умений в ежедневной жизнедеятельности. Показано, что аудиторная и внеаудиторная деятельность должна иметь ценностно-ориентированный характер и осуществляться на основе субъект-субъектного партнерского взаимодействия участников образовательного процесса.

Ключевые слова: социально-коммуникативные умения, партнерские взаимоотношения, внеаудиторная деятельность, образовательный процесс, студент, субъект-субъектное взаимодействие.

V. Ternopolskaya, Doctor of Pedagogic Sciences, Prof.

Borys Grinchenko Kyiv University, Kyiv, Ukraine
ORCID ID 0000-0002-1468-9932

SOCIAL AND COMMUNICATION SKILLS AS THE LEADING MECHANISM FOR THE FORMATION OF PARTNERSHIPS OF STUDENT YOUTH

The article analyzed peculiarities of development social and communicative skills of students as a leading mechanism for establishing partnerships. Outlined that affiliate interaction in the "student – student" system based on the relationships that provide equality of partners in the perception of each other, the orientation of subjects to the recognition of the value of the thoughts of everyone. Noted that successful formation of social and communicative skills possible provided in the educational process modeled organizational and pedagogical forms interpersonal interaction and communication. Outlined that organizational and pedagogical forms of interpersonal interaction through real experience and relevant activities of would encourage students to the detection of them social and communicative skills in daily life. Revealed that auditor and non-auditing activities must be a value-oriented character and makes on the basis of subject-subject partner interaction of participants in the educational process.

Keywords: social and communication skills, partner interaction, non-auditing activities, educational process, student, subject-subject interaction.

УДК 378

DOI: <https://doi.org/10.17721/2616-7786.2018/3-1/10>

M. Хоссейн, асп.

Міжрегіональна академія управління персоналом, Київ
ORCID ID 0000-0001-7088-0964

ПРОФЕСІЙНО ЗНАЧУЩІ ЯКОСТІ ОСОБИСТОСТІ: СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНИЙ ДИСКУРС

Визначено поняття "професійно значущі якості особистості", розкрито їх сутність і зміст, роль у самореалізації особистості в соціокультурному просторі. Обґрунтовано, що професійно значущі якості характеризують здібності, органічно входять у їх структуру, розвиваються в процесі навчання, професійної діяльності, соціалізації.

Ключові слова: професійно значущі якості особистості, професійні якості, особисті якості, здібності, соціокультурний простір, соціально-педагогічний дискурс.

Вступ. Орієнтація вітчизняної освіти на європейський освітній простір потребує суттєвої перебудови змісту підготовки майбутніх фахівців. Професійна освіта має забезпечувати пріоритетність розвитку особистості, виховання в неї високих моральних якостей, підготовку фахівця, здатного впроваджувати науково обґрунтовану систему цілей, завдань, пріоритетів, засобів підвищення ефективності професійної діяльності; формувати особистість, здатну усвідомлювати своє місце та роль у контексті вітчизняних і загальноцивілізаційних трансформацій, у сучасному соціокультурному просторі.

Зрозуміло, що підготовка сучасного успішного фахівця неможлива без відповідної підготовки й оволодіння знаннями та вміннями як фундаментального, так і при-

кладного характеру; засвоєння загальнолюдських моральних принципів та норм; належного рівня моральної культури і професійно значущих якостей; самостійного орієнтування в розмаїтті нестандартних ситуацій; здатності ефективно розв'язувати ті чи інші питання у професійному полі та сучасному соціумі.

Протягом останніх років з'явилась значна кількість наукових доробок, присвячених дослідженню професійно значущих якостей особистості. Внесок у розвиток педагогічної науки зробили такі вітчизняні науковці, як Р. Гейзерська [1], Н. Головач [2], О. Силкін [3], М. Федоренко, О. Чуйко [4] та ін. Однак вивчення професійно значущих якостей особистості залишається